

לפני מאה ועשרים וחמש שנה נולד בברסלא ילד, שגדל להיות ילד יפה תואר ומבריק. חי 39 שנה ומת, וכל מה שהשאיר אחריו הוא אגדת קיומו. "תפארתכם - עצם היותכם", או בלשון פשוטה: אנונימוס עלוב.

סיפור חייו מעניין מאד, אם כי הסדר הכל של חייו הוא אפס מוחלט. הביוגרף ראפיה של פרדיננד לאסאל (בלגית אש מאת פסח בן-עמרם. הוצאת ספרסקי, כרך ראשון, 1.650 ל"י) מעיקרה תעניין כל קורא. פשוט מפני שאיתו הרפתקן פוליטי חי את חייו לראוהה, כאלו הכין מראש חומר לרומאן מותה.

פרדיננד לאסאל היה ילד כלא ובוהל מנטאלי. נוסף לזה נחן גם במראה נאה, כל קורא. לאסאל לוו לשפוט עתה לפי הדאגרוטיפים, שמילאו או את מקום התצלומים של היום. הוא שאף להתבלט בבית הספר עד כי נמאס על מוריו; הוא נכנס לבית ספר למחסר, וטופי

פסח בן עמרם
הרומנטיקה הבויליה לז'ורקוב.

שנעשה המקום צר לו; הוא עמד לבחירת בנות בגרות, ואין דעתו נוחה עד שיתערב בבחינותיו משרד החינוך עצמו. הוא רכש לעצמו חבר מעריצים, הוא מתחכם עם גדולי המדע, הוא נדחק לחברה הגבוהה.

מהיותו יהודי הוא נאלץ (כפי שהודה בעצמו) להיות דימוקרט. לולא כן דומה שהיה שמרן פרוסי תקיף.

הוא עוסק במחקר פילוסופי, הוא נוסע אל היינה (שהיה או בפאריז) ונעשה פרופטטור של המשורר הגדול לפני משפחתו של זה. הוא חוזר לגרמניה ונעשה פרופטטור לאחת מנשי האצילים בריבה עם בעלה. הוא מעורר רעש, הרבה רעש, ומשפט, הנותן לו הזדמנות לשאת נאום מזהיר. הוא יושב בבית הסוהר.

וכעת הוא נדחק לפוליטיקה. המפגש לגות הקיימות אינן נותנות לו את הכבוד הראוי (יהודים לא היו רצויים ביותר), והוא פונה אל מארכס, ומיסד את "אגודת הפועלים הגרמנית".

דומה שהנה יתחיל לחבר מוסיקה או לציר ציורים או משהו בדומה לזה, כי פילוסוף, דראמטורג ומדינאי כבר הנו.

אבל טוב הפארסה בא בצורה מתאימה לנושא. הוא מתאהב (אולי בפעם המאה) באשה מבנות האצילים. היא מוכנה להינשא לו, אבל הוא דוחה אותה, וכשהיא נישאת לאחר, מזמין לא סאל את בעלה לז'ורקוב, ומת מחמת הירואי.

האין זה אדם מענין? פרי התקרן פה של הרומאנטיקה המאוחרת, של המעבר בין הפיאודאליזם הגווע ובין הקאפיטאליזם החדש ושל האמנציפציה היהודית, לאסאל הוא דמות מגרחת. אבל גם טראגית למדי.

פסח בן-עמרם (ליפובצקי, מחבר

ספרים

הביוגרפיה של יוסף טרומפלדור) טרח על ספרו זה כעשרים ושלוש שנה, ואכן דומה כי לא הניח פרט אחד מחייו של לאסאל שלא הפך בו. ולא רק לאסאל עצמו, כי אם כל האנשים שנפגשו בצבור בדרך הרפתקאותיו (ורבים מהם מפורסמים - כי כך היה אסאל) גם הם מקבלים תשומת לב מתאימה.

השאלה היא אם לא העשיר המחבר את ספרו יותר על המדה. בכמה מקומות חוששים אנו כי עשה זאת בחוסר דיסקרציה מתאימה. למשל, הערה בשולי עמוד 60: "שללי, פרסי בוש, 1792-1822. משורר אנגלי, רומנטיקו. מהפכן הטיף באירלנד לשחרורה מעול הבני-סין." אנו מניחים לשיגאות שבעוב-דוה, אבל הערה זאת באה ורק על לפרש איזה מוטו חסר כל ערך על מחברת פילוסופית נשכחת. הערות אלו (אם גם נניח כי במקומות אחרים נזהר המחבר יותר באינפורמציה) אינן מר-טיפות לקורא.

הגברת מול הראי

מעשה בסטודנט אחד שנהנה מאד מספרו של סטיבן ליקוק, "פליטות עט", שהוא כולו הומור, וביקש לקרא עוד מספרי אותו מחבר. נודמן לאותו עור דנט הספר "עקרונות הכלכלה המדינית" של אותו מחבר (שהיה איש מדע) והתחיל קורא בו וצחק, וצחק, עד שהעירו לו כי ספר זה איננו הומוריסטי כלל, אלא מחקר רציני.

הספר "בשדות פלשת 1948" של אורי אבנרי יצא בתנאים מסוימים, ומי עיקרו לא היה אלא אוסף רפרטואיות שנכתבו בחזית שהותרה הפסתן בזמן המלחמה עצמה. משום כך בא בספר רק צד אחד של המלחמה, כי על הצד השני לא העיז או המחבר לכתוב, ולוא העיז לא היו מדפיסים את דבריו. עתה, משניסה להשלים את ספרו הקודם, והרי אה לנו את הצד האחר של חיי החזית, צד לא כל כך הירואי, אבל אולי לא פחות נכון, נמצאו מתרעמים סטסה מן הקו של "בשדות פלשת".

אין לחפש בספר מה שלא התכוון מחברו לתת בו. הספר, הצד השני של המטבע, מאת אורי אבנרי (הוצאת שמעוני) לא בא לספר לנו איך עמדנו בבבורה. ניכר כי המחבר התכוון להראות לנו רק דבר אחד - כי המלחמה עצמה, וחיי החזית עצמם, אינם דבר שכדאי לחזור עליה. מן הצד כך מתאר הוא את המלחמה ומן הצד המכוער ביותר (עד כמה שראה הוא עצמו).

יתר על כן, לאחר שהשלים את אוסף הזכרונות המרים האלה, הוא גם בא בהצעות כיצד למנוע דבר כזה להבא. משום כך אין לבוא אל המחבר בטינות על כי ציטט את חבריו (ואת עצמו) בשיחותיהם בלשון לא עדינה ביותר. אם אין לשון זאת נאה לאיוני הבריות, יש להם רק ברירה אחת - להימנע ממנה, או למנוע את התנאים שיצרוה.

אם אין פולגים על אמתות סיפורו של אבנרי (ועל זה נדמה לנו כי עוד לא קמו עוררים), ואם ברורה כוונתו בחושפו דברים שנהגו לעבור עליהם בשתיקה, נמצאים המתרעמים על הספר במצבה של אותה גברת, אשר בראותה את פניה בראי והנה הם מכוערים, כעסה על הראי.

הספר רחוק משלמות אומנותית. המסגרת לסיפורים נראית לפעמים מלאכותית, והמאורעות עצמם משובצים בצורה מקוטעת. אבל אם כל אותם שהרבו להתפעל מהספר "בשדות פלשת - 1948" יצנו קצת את התפעלותם המלחמתית אחרי קריאת "הצד השני של המטבע", ואולי גם יתעכבו להרהר במה שגרם למלחמה ואין למנוע מלחמה בעתיד, לא איכפת ביותר אם יופתעו קצת למקרא כמה מלים שאינן

נהוגות בחברה צנועה, או לתאר מקרי רצח בדם קר, שבשמות רכוש זדוניות ונאוף של הנשים שבעורף. מלחמה אי-גנה ענין לשיחות סאלוניות. אמנם, אפשר לשאול אם לא יכול היה המחבר להגשים אותה מטרה באמצעים אחרים (ובלשון אחרת). הספר לא היה פחות מושך לוא הושטו ממנו הביטויים הפורנוגרפיים. נדמה שאבנרי נגרר כאן אחרי כיוון ספרותי האופיני לחיילי מלחמת העולם השנייה ("המתים והערומים" למיילר עוד עולה ב"גסויות" על "הצד השני") - ושאלה היא אם לא היה כדאי לו "להסתפק" בסגנון הריאליסטי של ריימארק ("במערב אף כל חדשי") שהוא קצת עדין יותר ולא פחות ריאליסטי.

האנציקלופדיה העברית

רבותי, נברך. עתה הוכח לנו כי מספר האנשים הצריכים אנציקלופדיה עברית הצדיק מפעל כזה.

באמצעים הטכניים של היום קשה לקבץ לשוני קסן לקיים ספרות, עתירת, ראדיו, קולנוע, ואנחנו עוד היום נוזנים מן החוץ בכמה דברים שאי אפשר ליצרם בעברית מחוסר קהל מספיק. (דוגמה אחת: קולנוע. דוגמה שניה: אנציקלופדיה - אבל לא, זה כבר לא).

כשיצאה המהדורה השנייה של הכי-פר "השגנון הגדול" לאביגדור המאירי היה זה מאורע, כיום יוצאים ספרים עבריים בארבע וחמש מהדורות. כשהגיע עתון עברי לתפוצה של עשרת אלפים היה זה פלא. כיום יוצא "העולם הזה" ב"אבל מספרים אלה אין לגלות, מחד שש עינא בישא, ואנו מתכננים כיצד להתגבר על הקשיים בהשגת הגירה, משום שהתפוצה גדלה והולכת.

האנציקלופדיה הנפוצה ביותר בערי-לם, בריטאניקה, נענת על הקהל הקורא אנגלית. יש בעולם מאתים מיליון איש שלושנים היא אנגלית. האנציקלופדיה של ברוקהאוז, זו הנזכרת אצל דויד פרישמאן, היא בגרמנית. ויש בעולם שמונים וחמשה מיליון דוברי גרמנית.

כמה דוברי עברית יש בעולם? וכמה מאלה קוראים בספר? וכמה מאלה האחרונים אנציקלופדיה עברית היא הכרח להם?

ובכן, יש די, והרי זה אחד ההשגים החשובים ביותר של ימינו. לפני כמה שנים, כשהיינו בגמי נסיה, וביקשנו את המורה שיראה לנו מקום בו נוכל לקרא על אמאדים הגא-לי (זה הנוכח בספר דון קישוט) הפנה אותנו לאנציקלופדיה בריטאניקה, והיינו צריכים להתאמץ ולקרא באנגלית. כיום יוכלו התלמידים לקרא בלשונם שלהם.

והרי זה כרשת טלפון. מכשיר אחד בעיר אין בו כל תועלת, כי אין עם מי לדבר בו. אבל ככל אשר ירבה מספר המכשירים תרבה תועלתם. ומאיר, תו איתמר בן אבי, דובר העברית הראשון, ועד אנציקלופדיה עברית עברנו דרך ארוכה, ארוכה, וכי-עת, כמו שאמר או-תו ישיש בן מאה, כשכבר התגברנו על הקשיים הראשונים, כעת יהיה כבר קל יותר.

כשהוחל במפעל ההחממה על האנציקלופדיה, נודה על האמת, לגלגנו על כל הענין. "ומתי תצא האנציקלופדיה? ואיזה מין אנציקלופדיה תהיה זאת?" ואו פתאום יצא הכרך הראשון. הופתענו, ובכן יש שוק לדבר כזה בעבר רית, ואנחנו לא שערנו. ואותו כרך ראשון, כך שמענו, שקיבלו התלגלג להידפס דוקא בימי הקרובה. התלגלג בשלושה בתי דפוס, ונלחם בקשיים טכניים עצומים, עד שזכה לצאת לאור, והנה, תוך שנה אחת, יצא גם הכרך השני. כעת גם אנו מאמינים. ושמא יש עוד ספקים בינינו, יבואו עשרת אלפים החתומים ויחזקו את אמונתם, כי אכן בקרוב תהיה לנו אנציקלופדיה עברית שלמה.

או אולי תוהים אתם מה תחליף לאנציקלופדיה לועזית מביאים לנו פה. בהחממה זאת שגודף ממנה ריח של התרמה, אל לכם לחשוש. אין פה התרמה. הבסיס הכספי יבואו עשרת אלפים חתמו אלפיים מורים וחמש מאות הצד-אנציקלופדיה הראשונה של הכרך הראשון (7500 טופס) נמכרה כולה, וכעת בקרוב תאול גם המהדורה השנייה. לא, אין זאת התרמה. ובמחבר המשולם מקבלים ערך מלא, או יותר נכון: הרבה ערכים מלאים. אנציקלופדיה יפה, מלאה, והדורה, המרחיבה את דעתו של האדם לא רק בתוכן אלא גם במראה.

מתברר כי ההחממה באה כדי ליעזר לנו לרכוש חמשה עשר כרכים עבים אלה בתשלומים לשעורים, ודאי יש בינינו כאלה היכולים להכניס יד לכיס ולהוציא כמה עשרות לירות בבת אחת. אבל רובנו לא נוכל, ולכן באה ההחממה. המאפשרת תשלומים חודשיים קטנים ביותר בלי כל עיכוב בקבלת הספרים עם צאתם לאור.

עורכי האנציקלופדיה עמדו בפני בעיית דומות לאותן שהעיקו על הד"ר אברהם ברוך כשכתב את ספרי המאמר מאטיקה הראשונים בעברית. מימי התי-בונים יש לנו בעברית מונחים פלוסופיים רבים, ספרי הפוסקים הורישו לנו מונחים משפטיים או פלפוליים, אבל משולשים חופפים צריך היה להמצא. יש עדין הרבה מקצועות במדע שהן לשון העברית לא נגעה בהם. רק לפני כמה ימים יצא ספר הלימוד הראשון הראוי לשמו במדע הכלכלה, ועורכי האנציקלופדיה לא יכלו לפסוח על ע"י-כים, ועל כל הערכים צריך היה לכתוב בעברית, ועברית נכונה.

(המשך בעמוד 20)

פרופ' יוסף קלוזנר
המהפכה הגיעה לכרך ב'.